

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 1, 2009 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 331:658

Головкова Л.С.,

к.е.н., доцент Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

СТАН ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Анотація

Проведена діагностика індустриального потенціалу Запорізького регіону, визначені проблеми використання потенціалу промислових підприємств різних галузей, що являються мікроекономічною системою регіону та зазначені стратегічні напрями розвитку з метою підвищення сталості регіону.

Annotation

Diagnostics of industrial potential of the Zaporozhia region is conducted – as strategy of the use of potential of enterprises of different industries which are the мікроекономічною system of region and strategic directions of development with the purpose of steady development of region are certain.

Ключові слова: потенціал, регіон, діяльність, розвиток, підприємство.

I. Вступ.

Важливою умовою розвитку різних соціально-економічних систем, у тому числі регіонів, є наявність вільної енергії, під якою слід розуміти наявний потенціал. Звідси, потенціал будь-якого регіону є основою його розвитку.

Запорізький регіон – один із найрозвинутіших індустриальних регіонів України. Насамперед, потребується акцентувати увагу на індустриальному потенціалі регіону, провести його визначення, виявити стратегічні розриви та зазначити можливі напрями сталого розвитку Запорізького регіону.

II. Постановка завдання.

Метою даного дослідження є діагностика індустриального потенціалу Запорізького регіону та визначення стратегічних напрямів його розвитку.

III. Результати.

Індустриальний потенціал регіону - це здатність об'єднаних економічних потенціалів промислових (виробничих) підприємств регіону отримувати синергетичний та емерджетний ефекти у результаті асоційованої діяльності та бути джерелом сталого розвитку регіону. Сталий розвиток - це такий розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу і не ставить під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої потреби у майбутньому[1,2].

Сьогодні промисловий комплекс регіону представлений металургійною, машинобудівною, хімічною та нафтохімічною галузями, легкою промисловістю, а також рядом інших. Серед 100 найкрупніших промислових підприємств, на яких працюють більше 200 тис. чоловік, у регіоні успішно розвивається малий та середній бізнес, що займається промисловим виробництвом. Перевагу у здобутих результатах, насамперед, слід віддати металургійному комплексу, який за роки незалежності не тільки не втратив свого потенціалу, а й значно поновив у технологічному плані своє виробництво та був основним постачальником валютних надходжень у бюджет України.

За останні роки забезпечено випереджаючі темпи зростання у машинобудуванні, харчовій і легкій промисловості – основних виробників споживчих товарів. В цілому за 2006р. зростання випуску промислової продукції склало 9,5% проти 2005р. Зростання промислового виробництва проти 2005р. забезпечили підприємства всіх трьох секцій, а саме: добувної промисловості – на 3,9%, обробної – на 10,2 і виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – на 6,3%. В обробній промисловості нарощування промислового виробництва забезпечили підприємства машинобудування (приріст склав 31,3%), харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів (19,4), целюлозно-паперової та поліграфічної промисловості (18,2), металургії та оброблення металу (1,7%). Зменшились обсяги виробництва порівняно з 2005р. в легкій, хімічній і нафтохімічній промисловості, на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення і деревини та виробів з деревини, інших неметалевих мінеральних виробів[3].

Однак, у промисловості регіону домінуючим є третій, далеко не передовий технологічний уклад. На його частку припадає 58% загального випуску продукції, але в системі інвестицій його питома вага досягає 75% загального обсягу інвестицій.

Недостатнє інвестування четвертого і надмірне інвестування третього технологічного укладу, зрозуміло, не забезпечує необхідних структурних змін в регіональній економіці.

Зростання промислового виробництва проти 2005р. забезпечили підприємства всіх трьох секцій, а саме: добувної промисловості – на 3,9%, обробної – на 10,2 і виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – на 6,3%.

Зазначимо, що в обробній промисловості нарощування промислового виробництва забезпечили підприємства машинобудування (приріст склав 31,3%), харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів (19,4), целюлозно-паперової та поліграфічної промисловості (18,2), металургії та оброблення металу (1,7%). Зменшились обсяги виробництва порівняно з 2005р. в легкій, хімічній і нафтохімічній промисловості, на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення і деревини та виробів з деревини, інших неметалевих мінеральних виробів.

Найвагомішим видом діяльності в області є металургія та оброблення металу, яка складає 38,9% загальнообласного обсягу реалізації промислової продукції.

Визначними для регіону видами діяльності є також машинобудування, харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів і виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення, питома вага яких в обсязі реалізованої продукції склала відповідно 21,8; 8,4 та 4,0%.

В структурі реалізованої продукції добувної та обробної промисловостей 66,0% приходить на сировинну продукцію, 24,6 – на інвестиційну, 9,2 – на товари широкого використання і 0,2% – на товари тривалого використання[3].

До основних негативних факторів сучасного стану металургійної галузі області необхідно віднести:

- високий ступінь зносу основних виробничих фондів;
- недостатній обсяг інвестицій в оновлення основних фондів;
- недосконалий технічний рівень обладнання та використання застарілих, недостатньо ефективних технологій, що не відповідають екологічним вимогам;
- недостатня ємність внутрішнього ринку;
- протидія виробників металопродукції у країнах-імпортерах, що призводить до погіршення умов експорту металопродукції;
- зростання витрат на виробництво через підвищення суб'єктами природних монополій цін і тарифів на сировину, енергоносії та транспорт;
- "вимивання" обігових коштів металургійних підприємств внаслідок існуючої податкової політики;
- недосконалість амортизаційної політики в умовах застарілої технічної бази та високого ступеню зносу металургійного обладнання;
- нерівні умови вітчизняних підприємств з учасниками глобального ринку металопродукції.
- низька частка листового прокату у загальному виробництві (в Україні –37 %). Питома вага виробництва електро- і кисневоконвенторної сталі у загальній виплавці сталі складає 25%, а в Україні –51%,

- низький рівень безперервної розливки сталі для використання в прокатному виробництві, що говорить про низький технічний рівень виробництва.

За умови інтеграції України завдяки стабільним позиціям на зовнішньому ринку металургійна галузь є конкурентоспроможним сектором регіональної економіки, в якому будуть отримані відчутні переваги при вступі до Світової організації торгівлі (СОТ).

До основних негативних факторів сучасного стану машинобудівної галузі області необхідно віднести:

- високий ступінь зносу основних виробничих фондів;
- недостатній обсяг інвестицій в оновлення основних фондів;
- недосконалий технічний рівень обладнання та використання застарілих, недостатньо ефективних технологій, що не відповідають екологічним вимогам;
- недостатня ємність внутрішнього ринку;
- консервативний технологічний уклад і як наслідок — обмежена платоспроможність суб'єктів внутрішнього ринку,
- недостатня потужність фінансово-кредитної системи;
- продовження зростання цін на електроенергію, послуги природних монополій та металопродукцію.

Факторами ризику розвитку галузі залишаються:

- вступ до Світової організації торгівлі, в наслідок якого продукція підприємств машинобудівної галузі може виявитися неконкурентоспроможною.

Основними проблемами, що заважають розвитку легкої промисловості є:

- низька платоспроможність населення;
- незабезпеченість легкої промисловості сировиною вітчизняного походження (льон, вовна, шкіряна та хутрова сировина), у тому числі давальницькою;
- відсутність державних замовлень для підприємств, спеціалізованих на виготовленні речового майна для силових структур та організацій, що фінансуються з держбюджету;
- великий податковий тиск та висока вартість енергоносіїв.

В хімічній промисловості ряд видів продукції підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості вже конкурентоспроможні на зовнішньому ринку. Однак ринкові позиції підприємств галузі поки що не досить стійкі через внутрішні проблеми, зокрема, відсутність інвестиційних ресурсів і коливання кон'юнктури на світовому ринку.

Однією з визначальних компонентів цих проблем є інституційні невідповідності в системі державного управління промисловістю. Основні функції, які пов'язані з реалізацією цілісного інноваційно-інвестиційного циклу, а саме наука-технологія-виробництво, - розмежовані. Система характеризується застарілою лінійною функціонально-матричною схемою, що не має досить розвинутих функцій, зворотних зв'язків, достатнього інформаційного забезпечення. Для неї є властивим значний вплив менталітету керівни

органів, що сформувався в умовах централізованої системи господарювання. Вона не повністю відповідає умовам роботи в умовах ринку.

Крім економічних чинників, які стримують освоєння нових конкурентоспроможних моделей продукції, існують і технологічні, які обумовлені домінуванням жорстких виробничих схем, що не дозволяє адекватно реагувати на потреби споживачів.

Все це має місце при недостатній урегульованості законодавства. Зараз не існує цілісної системи нормативно-правових актів стосовно захисту, підтримки і розвитку промисловості. Виробнича сфера працює на нормативно-правових засадах, які значно гірше від тих, що мають місце в розвинутих країнах. В ряді випадків, продукція, яка виробляється на підприємствах України з закордонних комплектуючих, при мінімальній заробітній платі, виходить на 10-25% дорожчою, ніж імпортована.

Ринкові механізми, які базуються на існуючому нормативно-правовому полі, і кризовий стан значної частки підприємств унеможливають швидкий розвиток промисловості на принципах самоорганізації.

Для промисловості основна проблема полягає у взаємодії з іншими секторами економіки - невідповідність потужності і властивостей інвестиційно-кредитної системи вимогам до неї. Це не дозволяє мати необхідні обігові кошти та інвестиції для технічного переозброєння і розвитку підприємств.

Існує невідповідність платоспроможності споживачів промислової продукції з тими ж можливостями. Проблема збуту є найбільш гострою.

Недосконалість нормативно-законодавчої бази не дозволяє мати динамічно стійку систему взаємовідносин комплексу з другими секторами економіки. Перш за все, це відноситься до захисту на ринку власного виробника, надання йому необхідних прав і свобод для дій в умовах конкуренції.

Не відповідають потребам промислового комплексу й існуючі інституціональні структури суміжних секторів. В першу чергу - невідповідність між потребами комплексу та існуючою кількістю венчурних фірм, лізингових компаній, промислово-фінансових груп, науково-технічних центрів та інших, що відіграють виключно важливу роль при взаємодії промисловості з суміжними секторами економіки.

Надмірно високі по відношенню до світових фіскальні дії суміжних галузей, переплати енергетичним галузям за їх недосконалі технології та інші чинники обумовлюють збільшення собівартості продукції.

Незбалансованість динамічних властивостей існуючих сфер діяльності економіки і промисловості спричиняє ускладнення їх взаємодії. Це актуально по відношенню підготовки кадрів, системи стандартизації, сертифікації, захисту інтелектуальної власності та інших.

Є і зворотна проблема: властивості промисловості не відповідають потребам суміжних галузей. Це витікає з низької якості великої кількості продукції, її недостатніх техніко-функціональних та економічних властивостей для виконання потрібних завдань і задоволення потреб споживачів.

Вказане вимагає подальших інституціональних, структурних, правових, цінкових та інших реформ.

Зовнішніми чинниками, які можуть вплинути на розвиток промисловості у довгостроковій перспективі є: інституціональна невідповідність об'єктів промисловості та недостатня конкурентоспроможність товарів, високі їх енергомісткість (до 6 разів по відношенню до середнього рівня розвинутих країн), та матеріаломісткість (в 2-5 разів). Собівартість разом з недосконалим нормативно-законодавчим полем є головними причинами проблем взаємодії промислового комплексу із світовим ринком.

Зовнішнє середовище для промисловості є, з однієї сторони, несприятливим, бо Україна як держава має оточення держав з власною високорозвинутою промисловістю. Разом з тим, з другої сторони, - сприятливе, бо Україна має традиційно стійкий зовнішній ринок, який, при відповідних зусиллях може бути відновлений і розширений. Останнє стосується ринків країн СНД, Близького Сходу, Африканських і Латиноамериканських країн.

Інституціональні невідповідності обумовлюють низьку концентрацію промислово-фінансового та комерційного натиску на зовнішніх ринках. Ця невідповідність посилюється недостатньою захищеністю власного виробника, малою гнучкістю та низькою ефективністю виробничої бази, відсутністю сприятливих умов для дії зовнішніх інвесторів.

Виходячи з попереднього аналізу внутрішніх та зовнішніх чинників складовими системної модернізації промислового комплексу України у визначеній перспективі мають стати:

- активізація і підтримка з боку держави інноваційної спрямованості структурних перетворень за рахунок стимулювання розвитку наукомістких і високотехнологічних галузей, особливо машинобудівної та електронної галузях та створення на цій основі підвищення конкурентоспроможності товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- подолання ресурсовитратного характеру виробництва на основі впровадження ресурсо- й енергозберігальних технологій в чорній та кольоровій металургії та стимулювання випуску продукції з високим рівнем доданої вартості і розвитку низьковитратних виробництв; електротехнічної та машинобудівної галузей;

- формування ефективного внутрішнього ринку, у тому числі високих технологій. Промисловість таких галузей, як металургія та машинобудування залишається орієнтованими на пріоритетне обслуговування зовнішнього попиту, що робить їх залежними від світової економічної кон'юнктури і практично виключає можливість стійкого зростання;

- участь підприємств м. Запоріжжя і області в масштабних міжнародних проектах, направлених на розвиток трансферів високих технологій та продажу ліцензій, по-перше в машинобудівній та електронних галузях, створенні спільних підприємств з виробництва машинобудівної та електронної продукції, що належать до п'ятого і шостого технологічних укладів, та транснаціональних корпорацій, а також участь наших фахівців у роботі міжнародних організацій з питань розвитку промисловості;

- вступ нашої держави до СОТ, що прискорить адаптацію промисловості до умов конкуренції на світових ринках.

Виходячи з проведеного СВОТ-аналізу (таблиця 1), головна внутрішня проблема розвитку промисловості полягає в її інституційній невідповідності сучасним вимогам та

гострому дефіциті фінансових ресурсів для її швидкого виправлення, а також відсутність дієвої системи підтримки вітчизняного виробництва.

Основні завдання структурно-інноваційних перетворень на цьому етапі розвитку регіону полягають у реалізації існуючих конкурентних переваг окремих виробництв та секторів, що зумовлені їх власними досягненнями у науково-технологічному прогресі і продукція яких користується стійким попитом на ринках. Втілення цього завдання передбачає першочергову підтримку з боку держави розвитку наукомістких, високотехнологічних виробництв шляхом стимулювання інвестицій і реалізації інновацій, насамперед, у галузі машинобудування, електротехнічній і електронній промисловості. Реалізація стратегії "інноваційного прориву", яка базується на прискоренні науково-технологічного прогресу і приводить до створення нових поколінь техніки та технологій, забезпечує просування в постіндустріальному напрямі розвитку і належить до вирішальних завдань стратегії структурних перетворень. Актуальними є питання стосовно формування промислових кластерів, оцінки якості управління регіоном та, насамперед, вирішення корінної проблеми усіх реформ - підвищення якості конкурентного середовища у регіоні.

Таблиця 1

Можливості та загрози індустріального потенціалу Запорізької області

Сильні сторони	Слабкі сторони	Сприятливі можливості	Потенційні загрози
1. Висока диверсифікація підприємств	1. Зростання рівня проміжного споживання	1. Зростання обсягів іноземних інвестицій	1. Низький рівень якості конкурентного середовища
2. Наявність металургійного комплексу з конкретною спрямованою продукцією	2. Низький рівень валової доданої вартості	2. Вступ в ЄС, СОТ ЕОП	2. Відсутність соціальної відповідальності бізнесу
3. Сучасні і добре розвинені галузі машинобудування	3. Відсутність технологій V і VI укладу	3. Можливе підвищення інноваційного потенціалу	3. Відсутність системи оцінки якості управління регіоном місцевими громадами
4. Наявність добре розвиненої інфраструктури	4. Відсутність спільних підприємств в електронній і радіо промисловості	4. Впровадження системи соціальної відповідальності бізнесу	4. Наявність значного запізнення щодо впливу державних установ на політику підприємств недержавної форми власності.
5. Значна кількість зарубіжних інвестицій припадає на промисловість	5. Перевищення імпорту над експортом продукції машинобудування	5. Введення такої податкової системи, як системи стимулювання.	5. Повільний розвиток міжнародних контактів
6. Часткова наявність сировинних ресурсів	6. Пріоритет обслуговування зовнішнього попиту	6. Державний протекціоналізм щодо розвитку окремих галузей	6. Орієнтації окремих підприємств тільки на Росію
7. Можливість створення підприємств з випуском побутової техніки та техніки для харчової промисловості	7. Несприятлива економічна структура, її повільні зміни, зношення основних фондів, застарілі технології	7. Зміна рівня добробуту населення	7. Небажання регіональної еліти прийняти сучасну парадигму розвитку
	8. Недостатньо розвинуті малі та середні підприємства	8. Покращення демографічної ситуації	8. Низький рівень активності населення
	9. Неefективне загальне адміністрування, корупція	9. Розвиток фінансово-кредитної структури та інфраструктури підтримки підприємництва	9. Повільне підвищення науково-технічного потенціалу
	10. Слабка фінансово-кредитна інфраструктура підприємництва	10. Зменшення рівня безробіття	10. Недостатня інвестиційна активність
			11. Поширення тіньового сектору в економіці
			12. Спад виробництв
			13. Повільний розвиток малого і середнього бізнесу
			14. Мала спроможність освоєння європейських фондів підтримки підприємництва.

Висновки.

Відповідно до проведеного аналізу стану індустріального потенціалу Запорізького регіону можливо визначити стратегічні орієнтири його розвитку, які полягають у наступному:

Головним напрямком розвитку економіки Запорізького регіону, як і економіки України, є стратегія інвестиційно-інноваційних перетворень в суспільстві і економіці, направлених на розбудову новітньої парадигми співіснування світових економік і держав та їх розвиток в 21 столітті. По-перше, це модернізація промислових об'єктів області для досягнення конкурентоспроможності товарів і послуг на світовому ринку шляхом інноваційного відтворення основних фондів, формування інвестиційного потенціалу та підвищення інвестиційної привабливості основних галузей промислового виробництва на основі застосування новітніх ресурсо- і енергозберігаючих технологій; по-друге - соціальна переорієнтація промислового комплексу, направлена на усебічне забезпечення потреб населення області та досягнення європейських стандартів якості життя.

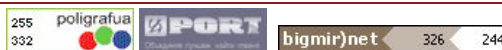
Основні завдання структурно-інноваційних перетворень на цьому етапі полягають у реалізації існуючих конкурентних переваг окремих виробництв та секторів, що зумовлені їх власними досягненнями у науково-технологічному прогресі і продукція яких користується стійким попитом на ринках. Втілення цього завдання передбачає першочергову підтримку з боку держави розвитку наукомістких, високотехнологічних виробництв шляхом стимулювання інвестицій і

реалізації інновацій, насамперед, у галузі машинобудування, електротехнічній і електронній промисловості. Реалізація стратегії "інноваційного прориву", яка базується на прискоренні науково-технологічного прогресу і приводить до створення нових поколінь техніки та технологій, забезпечує просування в постіндустріальному напрямі розвитку і належить до вирішальних завдань стратегії структурних перетворень. Актуальними є питання стосовно формування промислових кластерів, оцінки якості управління регіоном та вирішення корінної проблеми усіх реформ - підвищення якості конкурентного середовища у регіоні.

Насамперед, найактуальнішими на теперішній час питаннями є формування державної програми підтримки гірничо-металургійного комплексу та програми стабілізації фінансово-кредитної системи, що сприятиме стійкості стратегічних галузей в період нестабільної економічної та політичної ситуації в країні та загальносвітової кризи.

Література.

1. Головкова Л.С. Управління стратегічним потенціалом корпоративних структур регіону /Л.Головкова //Актуальні проблеми управління : кол. Монографія; під ред. В.М.Огаренка. – Запоріжжя: КПУ, 2008.- Т.1 . - С. 438-513.
2. Головкова Л.С. Концепція стратегічного управління потенціалом корпорацій в системі управління потенціалом регіону /Головкова Л.С.// зб. наук. праць Дон.нац.ун.-Донецьк, 2007.-Вип.10.-С.51-59.
- 3.Статистичний щорічник Запорізької області //Головне управління статистики у Запорізькій області. - Запоріжжя, 2007.-458 с.

ТОВ "ДКС Центр"